

Feoderma

Jasper Wijnen, Sjoerd Bruggink, Just Eekhof

Feoderma of ‘terra firma’-forme dermatose komt vooral voor bij kinderen in de nek, op de romp, de enkel (posterieure malleolus) en bij de navel. De huid bestaat op deze plekken uit bruine huidplaques. De aandoening is onschuldig en kan alleen worden weggepoetst met alcohol.

WAARMEE KOMT DE PATIËNT?

De patiënt komt met een donkere korrelige verkleuring aan de huid, die er uit kan zien als vervuiling, maar niet met wassen verdwijnt. Voorkeurslokalisaties zijn nek, posterieure malleolus, romp en navel.^{2,4,7}

DEFINITIE

Feoderma betekent ‘donkere verkleuring van de huid’ en heeft als gangbare medische benaming ‘terra firma’-forme dermatose (TFFD), ‘aardkorstvormige dermatose’. Het is voor het eerst beschreven in 1987 door Duncan en staat zodoende ook bekend als Duncan’s dirty dermatose.¹

Feoderma is een goedaardige asymptomatische verworven huidaandoening met ‘vuil-achtige’ plaques die niet af te wassen zijn met water en zeep maar wel met alcohol. Deze aandoening komt voornamelijk voor bij kinderen.²

ETIOLOGIE EN PATHOGENESE

Hoewel de exacte pathogenese vooralsnog onduidelijk is, lijkt er sprake te zijn van een vertraagde rijping van keratinocyten, wat leidt tot ophoping van keratinocyten en melatonine in de epidermis. Samen met talg en vuil leidt dit tot de zichtbare ‘aardkorstvormige’ hyperkeratose en hyperpigmentatie.³ De aandoening komt vaker voor bij kinderen met atopische dermatitis en acne vulgaris.⁴

KERNPUNTEN

- Feoderma [‘terra firma’-forme dermatose] bestaat uit asymptomatische donkere plaques op de huid en imponeert in eerste instantie als vervuiling van de huid.
- Het is een verworven aandoening die voornamelijk voorkomt bij kinderen, met als voorkeurslokalisaties nek, romp, posterieure malleolus en navel.
- De verkleuring verdwijnt niet met wassen met water en zeep maar kan [zowel diagnostisch als therapeutisch] worden weggepoetst met alcohol.



Bij feoderma helpt wassen met water en zeep niet, vaak lukt het wel de vlekken met alcohol te verwijderen.

Foto: Just Eekhof

Differentiaaldiagnose

Feoderma kan gemakkelijk worden verward met dermatosis neglecta, een aandoening waarbij een deel van de huid niet adequaat wordt schoongehouden door hyperesthesie, eerder trauma, lichamelijke beperkingen of psychiatrische problematiek.⁵ Deze hyperpigmentatie kan met water en zeep worden verwijderd, feoderma niet.

Verder kan nog aan de volgende aandoeningen worden gedacht: pityriasis versicolor, verruceuze epidermale naevi of andere zeldzame ziekten met huidverkleuring zoals de ziekte van Gougerot-Carteaud of acanthosis nigricans.^{2,6}

EPIDEMIOLOGIE

De aandoening lijkt voornamelijk voor te komen bij kinderen, maar er zijn nauwelijks epidemiologische gegevens bekend. De werkelijke incidentie is waarschijnlijk hoger dan de schaarse literatuur doet vermoeden, daar deze aandoening zelden wordt verwezen naar de tweede lijn.⁶ De relatief hogere incidentie bij kinderen wordt toegeschreven aan de verminderde zelfzorg of aandacht voor hygiëne.² Huisartsen zullen feoderma waarschijnlijk registreren onder ICPC-code S08 (andere veranderingen in kleur huid).

ANAMNESE EN ONDERZOEK

De huisarts vraagt naar:

- duur, ernst en beloop;
- algemene hygiëne van het kind;
- effect van wassen met water en zeep van de afwijkingen.

Feoderma wordt zowel gediagnosticeerd als behandeld door te poetsen met een gaas gedrenkt in alcohol. Wanneer de verkleuring niet verdwijnt met water en zeep maar wel met alcohol is de diagnose met voldoende zekerheid gesteld en wordt verder onderzoek afgeraden.^{6,7}

In biopten van terra-firmaforme dermatose wordt laminaire hyperkeratose gezien met melatonine zowel in de basale laag als in de hyperkeratotische gebieden.³

BELEID

Alcohol Zowel als diagnostiek als voor het verwijderen van de huidverkleuring kan de plek verwijderd worden door te poetsen met een gaas met alcohol. Gebruik bij voorkeur alcohol die geschikt is voor huidreiniging. In ernstige chronische gevallen kunt u er voor kiezen een gaasje gedrenkt in alcohol enkele minuten aan te brengen, om vervolgens de bruine verkleuring weg te vegen.

Overige behandelingen Wanneer er sprake is van een hardnekige variant kunnen keratolytische lotions, zalven met ureum, salicylzuur of melkzuur worden toegevoegd aan de behandeling.¹

WAT IS AANGETOOND?

We vonden geen gerandomiseerd onderzoek naar de diagnostiek of behandeling van feoderma. De adviezen berusten op consensus en ervaring.

VERWIJZEN, PREVENTIE EN VOORLICHTING

Alleen diagnostische onzekerheid als de afwijking niet met poetsen met alcohol kan worden verwijderd, is een reden voor verwijzing.^{2,4,6}

Feoderma is een onschuldige aandoening die er vuilachtig uitziet maar in het algemeen verwijderd kan worden met alcohol. De aandoening is niet besmettelijk of erfelijk. Mogelijk is er een relatie met verminderde hygiëne. In het algemeen creëert feoderma nauwelijks recidieven. Mocht er toch sprake zijn van een recidief dan kan men dit zelf initieel trachten te verwijderen met alcohol. ■

LITERATUUR

1. Duncan WC, Tschén JA, Knox JM. Terra firma-forme dermatosis. Arch Dermatol 1987;123:567-9.
2. Ashique KT, Kaliyadan F, Goyal T. Terra firma-forme dermatosis: report of a series of 11 cases and a brief review of the literature. Int J Dermatol 2016;55:769-74.
3. Browning J, Rosen T. Terra firma-forme dermatosis revisited. Dermatol Online J 2005;11:15.
4. Berk DR. Terra firma-forme dermatosis: a retrospective review of 31 patients. Pediatr Dermatol 2012;29:297-300.
5. Poskitt L, Wayte J, Wojnarowska F, Wilkinson JD. 'Dermatitis neglecta': unwashed dermatosis. Br J Dermatol 1995;132:827-9.
6. Erkek E, Sahin S, Çetin ED, Sezer E. Terra firma-forme dermatosis. Indian J Dermatol Venereol Leprol 2012;78:358-60.
7. Greywal T, Cohen PR. Terra firma-forme dermatosis: A report of ten individuals with Duncan's dirty dermatosis and literature review. Dermatol Pract Concept 2015;5:29-33.

Wijnen J, Bruggink S, Eekhof JAH. Feoderma [kleine kwalen]. Huisarts Wet 2019; Huisartsen de Florijn, Leiderdorp: Jasper Wijnen, huisarts; Huisartsenpraktijk Nieuw Rapenburg, Rijnsburg: dr. Sjoerd Bruggink, huisarts; Leids Universitair Medisch Centrum, afdeling Public health & Eerstelijns geneeskunde, Leiden: dr. Just A.H. Eekhof, huisarts-epidemioloog, huisarts Leiden en senior stafid, en huisarts GC Stevenshof Leiden, j.a.h.eekhof@lumc.nl.

Deze bijdrage in de serie Kleine kwalen is een bewerkte versie van het hoofdstuk dat eerder is gepubliceerd in het boek 'Kleine kwalen bij kinderen' onder redactie van Just Eekhof, Arie Knuistingh Neven, Sjoerd Bruggink, Marissa Scherptong-Engbers. Houten: Bohn Stafleu van Loghum, 2018. Publicatie gebeurt met toestemming van de uitgever.